

הגליון מוקדש

לע"נ רבנו שלמה בן מאיר ושמחה
נלב"ע ז' מר חשוון תשפ"ד
ולרפו"ש להגה"צ רבי גבריאל בן מזל טוב

פרשת מקץ

ד' טבת תשפ"ד | גליון 05

שלימה משנתו

פנינים מתורתו של הגאון המופלא רבי שלמה אסולין זצוק"ל

משנת שלמה

*"ופלתי אתי ארבעה עשר יום ויחזקתי את פי כבודי
אין אלה לי, כי בראייתך וכן בראייתך"*

התעוררות ע"י ראיית גבורות ה'

כאשר אדם רואה בימי חייו גבורות ה' ונפלאותיו הוא בודאי כדי שיחזק אותם על לבו ויקח מזה התעוררות להתחזק בעבודת בוראו ולהיות נכנע אליו, אבל כדי שיחזק בלב האדם גדולת ה' עד שיבא מזה להכנעה וקבלת עול מלכות שמים יש ב' דרכים להגיע לזה. א) שיהיה אצל האדם עבודה עצמית להשיב אל לבו את מה שראה ולקבל על עצמו עול מלכות שמים, כי בלא זה כל מה שראה יוכל להשפיע עליו רק לשעתו ואח"כ יפוג ההתעוררות ולא ישאר מ"כ כלום. ב) גם בלא עבודה עצמית שייך שיחזקו הדברים בלבו ע"י שהקב"ה מכביד את לבו ונותן לו מכה אחר מכה שבה לאט לאט נחקקים הדברים בלבו מריבוי המכות שקיבל. אמנם צריך האדם מיד שרואה יד ה' לחזקם בלב ע"י עבודה עצמית ותפילה שזוהי התכלית בזה, כדי שלא יצטרך האדם שיחזקו הדברים בלבו ע"י שהוכרח לקבל מכה אחר מכה רח"ל. והוא מה שאמרו בברכות (ז' ע"א) טובה מרדות בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות, ואיכא למ"ד יותר ממאה מלקיות, כי כשאין האדם מתעורר מעצמו הוא צריך לקבל מלקיות כדי שיבין, וטובה ההתעוררות שאדם מתעורר מעצמו הן כלפי שמיא והן כלפי עצמו יותר מכמה מלקיות שצריך כדי להשריש בקרבו את התכלית.

(שלמי שמחה ח"א עמ' רכח')

וזאת למודעי שפניני הפרשה וההדרכות, נלקטו ברובם כלשונו הזהב, ללא שינוי כלל. אולם מאמריו, כתב באריכות בתוספת נופך, והגליון צר מלהכיל, ולכן הוצרכנו לקצר ולערוך את דבריו. אי לכך, אם ימצא הקורא שגיאה הן בהבנת הדברים, והן בהבנת הנקרא, יתלה זאת אך ורק במשוגגתי, והי"ת יצילנו משגיאות, אכי"ר. שבת שלום.

והוא משום שבאמת לא נפגם אצלם מידת הבטחון במה שירדו לקנות אוכל, כי הלכו רק משום שלא יהיו מסתכלים בהם.

ויש ללמוד מזה דהיכא שאין לאדם ירידה רוחנית במעשיו, צריך לחוש להסתכלות הבריות עליו, וכמה שיוכל להצניע את עצמו במעשיו צריך להשתדל לעשות כן. (מספרו שלמי שמחה מקץ אות יא')

"ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה וגם טפנו", (מג', ח').

הסדר צ"ב. ובספר מנורת המאור (סי' קצו') הוציא מכאן הלכה ע"פ מה שאמרו חז"ל (ב"מ סב' ע"א) וחי אחיך עמך חיך קודמים לחיי חבירך, שקודם צריך להקדים פרנסתו ואח"כ פרנסת אביו ואמו ואח"כ לבניו. וראיתו מכאן שכתוב גם אנחנו גם אתה גם טפינו.

ויתכן עוד שהסדר בזה ע"פ מדריגת הבטחון, וע"ז אמרו גם אנחנו שאנחנו במדריגת בטחון פחותה ממך וצריכים להשתדל יותר לילך למצרים לקנות תבואה, גם אתה שיש לך בטחון שלם, גם טפינו שאין צריכין אפילו לבטוח מחמת שאין דואגים כלום, כש"כ בתהלים (קלא', ב') אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו, שמשמע שגמול עלי אמו הוא השלוחה היותר גדולה שיש. (מספרו שלמי שמחה מקץ אות טז')

"אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם אנחנו נהיה לאדוני לעבדים", (מד' ט').

יש לפרש וגם לרבות את בנימין. כי מחמת שכ"כ היו בטוחים שלא יתכן שאחד מהם יגנוב את הגביע, הוסיפו ריבוי, שאם ימצא אחד מהם גנוב, גם בנימין שאביו דואג עליו, ישאר יחד אתנו עבד. ולא העלו על דעתם כלל שיתכן שימצא הגביע אצל בנימין, ולכן הוסיפו לרבות גם את בנימין. (מספרו דקדוקי תורה - גם לרבות מקץ אות ד')

פניני הפרשה

"את חטאי אני מזכיר היום", (מא', ט').

חטאי בלשון רבים. וצ"ב למה לא אמר חטאי בלשון יחיד הרי היה לו רק חטא אחד שנמצא זבוב בכוס שהביא לפרעה, כמש"כ רש"י בפרשת וישב (מ', א').

ונראה לפרש, דהנה כשכתבה התורה בפרשת וישב (שם) על מעשיהם, כתוב חטאו משקה מלך מצרים והאופה לאדוניהם למלך מצרים. ויש לדקדק מהו כפל הלשון לאדוניהם למלך מצרים, היה לו לומר רק למלך מצרים.

ונראה בזה, שבא הכתוב לספר שבחטא שחטאו היה באמת לכל אחד ב' סוגי חטאים. כי עצם מה שלא הביאו את היין והפת כראוי הוא חטא אחד שזלזלו בתפקידם והביאו אוכל גרוע, וחטא זה שייך אפילו אם היו עבדים של אדם פשוט שאינו מלך. אמנם כאן היה תוספת חטא שעשו דבר זה למלך שיש בזה גם זלזול במלכות. ולכן כתוב שחטאו לאדוניהם למלך מצרים, לומר שבעצם המעשה חטאו גם לאדוניהם שלא עשו מלאכתם כראוי, וגם למלך מצרים שבוזה יש פגיעה וזלזול במלכות. ולכן אמר כאן שר המשקים את 'חטאי' (לשון רבים) אני מזכיר היום, כי אף שחטא בחטא אחד אבל בעצם היה זה ב' חטאים. (מספרו שמן למאור מקץ אות ט').

"ויאמר יעקב לבניו למה תתראו", (מב', א').

ופירש"י 'למה יהיו הכל מסתכלין בכם ומתמיהים בכם שאין אתם מבקשים לכם אוכל בטרם שיכלה מה שבידכם', עכ"ל.

הנה אף שהשבטים לא הזדרזו לירד למצרים לקנות אוכל לפני שהיו מוכרחים לזה, משום שכן דרך בעלי בטחון שאינם מכינים לעצמם מלאי של אוכל שאינם צריכים לו. (כי בלא זה כל אדם ממחר להבטיח לעצמו מזון בימי הרעב שמא יחסר או יוקר השער). אפי' הכי אמר יעקב לבניו שירדו למצרים לקנות כדי שלא יהיו מעשיהם תמוהים בעיני אנשים.

תחילת הפרשה עוסקת בחלומותיו של פרעה, וכתוב כן 'ויהי מקץ שנתיים ימים, ופרעה חולם והנה עומד על היאור. והנה מן היאור, עולות שבע פרות יפות מראה ובריאות בשר, ותרעינה באחו. והנה שבע פרות אחרות עולות אחריהן מן היאור, רעות מראה ודקות בשר, ותעמודנה אצל הפרות על שפת היאור. ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקות הבשר, את שבע הפרות יפות המראה והבריאות, ויקץ פרעה.'

התורה מדגישה כאן שפרעה ראה בחלומו את הפרות הטובות בב' מעלות. (א) יפות מראה. (ב) בריאות בשר. וכן את הפרות הרעות ראה פרעה בב' חסרונות. (א) רעות מראה. (ב) דקות בשר.

וצריך להבין לשם מה הראו לפרעה את הפרות הטובות במראה טוב של יפות מראה, ואת הפרות הרעות במראה רע. הרי לכאורה עיקר החלום בא לומר שבע שנות טוב ושבע שנות רע, וזה נלמד משבע פרות בריאות בשר, ושבע פרות דקות בשר. ומה משנה לנו איך נראות הפרות. הרי גם פרה שנראית רעה, אם היא בריאת בשר, היא רומזת על טוב. ומה איכפת לנו המראה החיצוני של הפרה.

עוד יש לדקדק על מה שפירש רש"י ותאכלנה וכו' - סימן שתהא כל שמחת השובע נשכחת בימי הרעב. ולא מובן מה צריך להראות את הפרט הזה, פשוט שזה כך, שגם אם אדם חי בשבע שנים של שובע ושמחה, כאשר הגיע אצלו שנים של רעב, נעלם השמחה שהיה לו משנות השובע, כי הרי עכשיו הוא סובל מרעב.

ונראה לומר שהביאור בזה הוא כך, צריך לדעת שלכל אדם יש לו ב' חלקים בחייו, חיי גשמיות וחיי רוחניות. וכל אדם יהיה מי שיהיה לא יכול לחיות רק ע"פ גשמיות, אלא הוא מוכרח לחיות גם חיי רוח, והם דברים הגורמים לו שמחה ומצב רוח. ואף מדינה הכי מגושמת בכל אופן מארגנת ערבי שירה וכדו', משום שאדם בלי חיי רוח, אדם נובל ומת.

והתורה הקדושה ג"כ תובעת מאיתנו חיי רוח בתוך עבודת ה' שאף בתוך עסק התורה והמצוות להיות שמח ומאושר, ואם עובד ה' והוא עצוב נענש ע"ז כמש"כ בפרשת כי תבוא (כח' מז') תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל.

ואמנם יש חידוש ע"פ השקפת התורה, מעבר למה שבני אדם רגילים מבינים. אדם שחי שלא ע"פ התורה מבין, שניתן להיות בשמחה כל זמן שמצבו של האדם נותן לו להיות בשמחה. כגון אם מצבו הגשמי כראוי, וכל הסובב אותו במצב טוב. אבל אם אדם מוקף ביסורים וצרות רח"ל, בודאי שבמצב זה לא ניתן לדרוש מן האדם להיות בשמחה. ואנשים אלו מבינים, שמצבו הגשמי של האדם, הוא קשור קשר הדוק עם מצבו הרוחני, ואם מצבו הגשמי לא טוב, וודאי שחיי הרוח שלו שהם מצב רוחו ושמחת החיים שלו, יהיה ג"כ במצב לא טוב. ואם מצבו הגשמי טוב, בודאי שהוא גם בשמחה ובמצב רוח טוב.

אבל אדם שחי ע"פ התורה מבין, שאין קשר בין מצבו הגשמי של האדם, לבין חיי הרוח שלו. יתכן אדם שמצבו הגשמי לא טוב, ובכל זאת הוא מתאמץ להיות בשמחה. ואפילו אם אינו מצליח להיות בשמחה, הוא מסוגל להראות את עצמו שהוא בשמחה עכ"פ בחיצוניותו, עד שלא ניכר עליו בחיצוניותו כלום.

וכן שייך גם להיפך, שאדם נמצא במצב גשמי מצויין, ובכל זאת הוא עצוב וכועס. כי במקום לשמוח על כל הטוב שיש לו, הוא מעדיף לשים לב לאיזה פרט שחסר לו, עד שחושב רק על פרט זה, ולכן הוא עצוב וכועס, וכל הטוב שיש לו הרי זה לפניו כמו שאינו. או שמקנא באחרים, וע"ז אינו נהנה ממה שיש לו.

נתבאר א"כ שאין שום קשר בין מצב הגשמי של האדם למצבו הרוחני. וע"פ זה ניתן לפרש באופן נפלא את ענין החלום של פרעה. שאמנם פרעה חלם על שבע שנות טובות ובריאות שמרמזות על שובע, וכן חלם על שבע פרות דקות שמרמזות על רעב, אך עדיין לא ידוע לנו מה יהיה מצב הרוח של אנשי מצרים. שהרי יתכן שאף בשנות השובע יחשבו על פרט שיחסר להם ולהיות עצובים. ויתכן שבשנות הרעב ימשיכו להיות שמחים על מה שיש.

לכן היה גילוי גם על פרט זה בחלום של פרעה, שבזמן השובע יהיה גם 'יפות מראה', היינו שיהיה שמחה וחיי חברה מתקנים, כמש"כ רש"י 'אין עין בריה צרה בחברתה'. אולם בשנות הרעב יהיה להיפך ש'רעות מראה', כמש"כ רש"י ששמחת השובע תהא נשכחת. כי בכלל הגזירה היא שגם אם אדם ירצה להיות בשמחה בימי הרעב ולעודד את עצמו שיבוא ימי שובע, הוא לא יצליח. כי כך היתה הגזירה.

ובזה יתבאר מה שכתוב אח"כ (בפסוק נו') 'והרעב היה על כל פני הארץ'. והיינו שנעלמה השמחה מפניהם. ופירש"י שם שפני הארץ אלו העשירים. והכוונה בזה, שאע"פ שהעשירים לא דאגו מהרעב, מ"מ היה ניכר על פניהם הצער מגזירת הרעב, וכולם היו עצובים בזמן ההוא.

הרי מפורש מכל זה, שלמעשה לא כל מצב טוב מחייב מצב רוח טוב. ולא כל מצב גרוע, מחייב מצב רוח גרוע. ולכן היה שייך במצרים שיהיה שנות שובע, ובכל זאת האנשים לא יהיו מרוצים, לכן היתה תוספת שהפרות יהיו יפות מראה. וכמו"כ בשנות הרעב חלק מהגזירה, שיהיו פניהם רעות, ולא יעודדו את עצמם להחזיק מעמד בתקופה קשה זו.

כמה לימוד יש מזה, שבכל מצב שאדם נמצא בו, אין קשר בין המצב שנמצא בו, לבין מצב רוחו ושמחתו. ולכן שייך שאדם גם בתקופת שמחה, יהיה עצוב מחמת כל מיני סיבות, ויהיו לו כל מיני תירוצים למה הוא חייב להיות עצוב.

וכן שייך שגם בתקופה קשה שעוברת על האדם, הוא ימשיך להיות בשמחה, ולא יתן למצב כוחו לרדת. אלא א"כ נגזר מן השמים שלא יצליח לשמוח. אבל כיון שלא ידוע אם נגזר כך, עליו לנסות להיות בשמחה ומצב רוח טוב, ולא לחבר את המצב הקשה, לעצבות וכעס. והשי"ת ברחמיו יעזרנו להיות תמיד בשמחה, ישמח ישראל בעושי, בני ציון יגילו במלכם.

(נערך מתוך מאמר בספרו מעין גנים בראשית ח"ג מקץ מאמר א').

מתוך צוואת רבנו זצ"ל לכלל ישראל.

"הנני כותב מתוך ייסורי נפש וגוף ביד משותקת וכתב רועד ולא קריא את הדברים דלהלן..... ועתה יש לי להודיע לכל ידידי ואהובי נשמות ישראל היקרים לי מאוד, שהיות וסבלתי הרבה בחיי הן בידוע והן מה שלא ידוע, ולא מצאתי שום נוחם בצערי, אמרתי לרשום שורות אלו. אין אתי ידוע מה יהיה עמי לאחר פטירתי אבל רצוני חזק להיות משען ומשענה לכל הסובלים ייסורים בין ברוחניות ובין בגשמיות, ואפילו למי שיחשוב שהוא הרשע הכי גדול. לכן מתוך מחשבה רח להועיל ולא לצער כלל, אם אפשר שכל מי שירגיש צער הן בגשמיות הן ברוחניות, ימחול נא להיכנס לחדר בבית לבד, ולהדליק עבור נשמתו ולומר אני מדליק נר זה לעילוי נשמת פלוני בן פלוני [שלמה בן מאיר ושמה], ויפרש את בקשתו ויוכל לשפוך את ליבו עד יל הנר ככל מה שירצה הן באריכות הן בקצרה, ואפילו אם יחשוב שהוא רשע ופושע גדול, יש בליבי מקום לכל מי שחושב שהוא רשע ופושע לשמוע דבריו באריכות. ולא יחוס על טרחתי אלא יחוס על עצמו. ואם יהיה אפשרות בידי להועיל ארצה מאוד להועיל, ואם לא אוכל להועיל אקווה לעטוף אותו באהבה וחיבה ולתת לו בלב תנחומים ותקווה טובה. ואם גם זה לא אוכל, מקסימום הפסיד נר קטן, ולא טרח הרבה. כל זה כתבתי בישוב הדעת ומתוך הרבה מחשבה והתלבטויות עד שהעזתי לכתוב דברים אלו, ואקווה להיות לעזר לכל הסובלים ברוחניות וגשמיות. ממני הנפדר מכם באהבה עצומה רק בגוף וקשור עם כל נשמות ישראל בלי יוצא מן הכלל באהבת עולם".